ژن لە شاکارەکانی شەکسپیردا.. عەبدولڕەحمان فەرهادی

ژن لە دەقەکانی شەکسپیردا، بەردەوام شوێن و پێگەی تەماوی و ئاڵۆز و گرنگی هەیە، بە شێوەیەك هەمیشە وەك کارەکتەرێکی گەورە و بەهێز و کاریگەر ڕۆڵ دەبینێت و لەناو کۆمەڵگادا وەك پێشەنگ و زوڵم لێکراو و هەندێك جار وەك ڕابەری هەستە مرۆڤایەتییەکان نمایش دەکرێت. لە دەقی بازرگانی ڤینیسیا، کارەکتەرێکی وەك پۆرشیا کە هەر تەنە ژنێکی شۆخ و خواپێداو نییە، بەڵکە کارەکتەرێکە ژیر و وریا یشە. پۆرشیا، کە وەك پارێزەرێکی وریا و هۆشیار دەردەکەوێت و لە دادگادا وەك یاساناسێکی بەتوانا دەتوانێ ڕۆڵێکی کاریگەر ببینێ لە ڕزگارکردنی ئەنتۆنیۆ لەدەست ئەو سزا توندەی کە لەلایەن شایلۆکەوە سەپێنراوەتە سەری، هەروەها پۆرشیا بە دواڕۆژ دەبەتە سیمبوڵی خۆشەویستی و سۆز و دانایی و دادپەروەری و پەند و ئامۆژگاری. یەکێك لەو ڕۆڵە جوانانەی شەکسپیر داویەتە پۆرشیا ئەو گوتارە ناودارەیەتی کە لە دادگادا لەبارەی دلۆڤانییەوە(الرحمة) دەیدات و دەڵێ: (پێویستە هاوسەنگی لەنێوان یاسا و دلۆڤانی هەبێت)، ئەمەیش بەردەوام دید و بەرزەپەیامی مرۆڤانەی خودی شەکسپیر بووە لە زۆربەی دەقەکانیدا. جگە لەمانە، کەسایەتیی پۆرشیا لەم دەقەدا لە هەردوو ژانری کۆمیدیا و تراژیدیادا بەرجەستە دەبێت، هەروەها دەبێ ئەوەیش بزانین کە لەم دەقەدا، شەکسپیر لەڕێی کارەکتەر و کەسایەتیی فرە ڕەهەندی پۆرشیاوە باس لە دابونەریتە باوە شێوە خێڵەکی و ئاوەزە دواکەوتووەکانی ئەو سەردەم دەکات و هانی تاکەکانی کۆمەڵگاکەی دەدات ئەم کولتوورە باوانە تووڕهەڵدەن و پەیامی تازەی پێشکەوتن و گۆڕانکاری بکەنە ڕێڕەوی ژیان.. لە دەقی ماکبێسدا، لێدی ماکبێس دیسانەوە وەك کارەکتەر و کەسایەتییەکی بەهێز و نەبەرد دەردەکەوێت و ڕۆڵێکی کاریگەر و گەورە لە ڕووداوە درامییەکانی نێو دەقەکەدا دەبینێت، لێدی ماکبێس بەشێوەیەك هاوسەرەکەی هان دەدات تاوان بنێتەوە، بەمەیش دەتوانێت وا لە هاوسەرەکەی بکات بە ئەوەی (شا دەنکان) بکوژێت.. هەروەها لە ڕۆمیۆ و جۆلێتدا، جۆلێت نمایشی خۆشەویستییەکی ئەفلاتوونی دەکات، کە خۆشەویستییەکی پاکوبێگەردی ڕووحامەزە و دوورە لە تێکەڵاویی جەستە و سێکسکاری، دواجار ئەم خۆشەویستییەی جۆلێت ئامانج لێی گەیشتنە بەوپەڕی جوانیی ڕەها. جۆلێت، کێشەکەی وای لێ دەکات ڕووبەڕووی کۆمەڵگاکەی ببێتەوە، هەوڵ دەدات کەسپ و لەمپەرەکانی

بەردەم بەرەوپێشچوونی کۆمەڵگا تێك بشکێنێت.. لە دەقی خەو نەشەوێکی
هاوین، کەسایەتیی هێرمێس، کارێکتەرێکە دژی بەزۆر بەشوودانی
دەوەستێتەوە و سوور دەبێ لەوەی کە خۆی کێی خۆشدەوێ هەر دەبێ شوو
بەو بکات، دیارە ئەمەیش جەسووریی کەسایەتییەکەیەتی کە ناکۆك
لەگەڵ نەریتە باوەکانی کۆمەڵگاکەی خۆی ڕۆڵ دەبینێت، دیسانەوە
ئەمەیش هەوڵ و بەرزەپەیامێکی تری مر□قانەی شەکسپیرە بۆ گەشەی
هۆشیارمەندیی هەر تاکێکی کۆمەڵ، بەتایبەت ژنان.. لە دەقی
هاملێتدا، ئۆفیلیا کە هاملێتی بەوپەڕی ڕاستگۆیی خۆشدەوێت، لەگەڵ
ئەوەی بەدەست نیگەرانیی هەستەکانی بۆ هاملێت و پابەندییەکانی ئەو
بەرانبەر باوك و براکەی دەتلێتەوە، دەگاتە ئەوەی پێی بڵێن لەبەر
ئەوەی هاملێت لەو سۆز و ئەڤینەی ڕشت نییە، بۆیە پێویستە
دەسبەرداری بێت، ئەمیش گوێڕایەڵ دەبێت، تا دەگاتە ئەوەی دواجار
بەهۆی خیانەتی هاملێت و گوشارەکانی بنەماڵەکەی، بەدەست کێشە
دەروونییەکانییەوە دەتلێتەوە و پاشان بە شێوەیەکی تراژیدیانە و
خۆکوژانە سەردەنێتەوە.. هەروەها لە دەقی ئۆتێللۆدا، دیزدەمۆنە
کچە سیناتۆرێکی ناوداری ڤێنیسیایە، دەکەوێتە داوی خۆشەویستیی
ئۆتێللۆ کە سەرکردەیەکی بە ڕەگەز مەغریبییە، لە ئەنجامدا بڕیاری
بەنهێنی هاوسەرگری دەدەن، ئەویش چەشنی هەندێك لە کەسایەتییەکانی
نێو دەقەکانی شەکسپیر، وەك کارێکتەرێکی ئازا و بەهێز دەنمایشێنێ
و بەردەوام ڕووبەڕووی دابونەریتە کۆن و دواکەوتووەکانی کۆمەڵگا
دەبێتەوە، دیزدەمۆنە نموونەی کەسێکی ئەوپەر پاك و بێ گوناحی و
کەسایەتیی ژنێکی زوڵم لێکراوە کە بەهۆی بەدگومانی و ئیرەیی ژیانی
ڕووبەڕووی مەرگ دەبێتەوە، هەروەها دەتوانین بڵێین کەسایەتیەکەی
قوربانیی دواکەوتوویی و نموونەی باڵا و بەرزەسیمبوڵی کۆمەڵگا
باوکسالارییەکانە، بۆیە دواجار بەدەستی ئۆتێللۆ تراژیدیانە
دەکوژرێت. مەرگی کاریگەر و تراژیدیانەی دیزدەمۆنە لەم دەقەدا
بەهۆی بەهەڵە تێگەیشتن و ئیرەیی و بەدباوەڕی و هەڵخەڵەتانی
ئۆتێللۆوە بووە، دواجار ئەمەیش دەبێتە هۆی پەشیمانیی ئۆتێللۆ لەو
تاوانە قێزەونە، ئۆتێللۆ لە ئەنجامدا بۆی دەردەکەوێ کە ژنێکی پاك
و بێگەردی لەناوبردووە، ئەم دیمەنەی شانۆگەرییەکە ئەوپەڕی
بەهێزیی دراماکە بوو.. لە دەقی ژاوەژاوی بێ هاڕین، شەکسپیر
کەسایەتیی پیاتریسی وەك نموونەیەکی باڵای بوونی بیرتیژی و ڕووحی
گاڵتەجاڕی و جەفەنگمەند و ئازادانە، خستووەتە دەقەکەیەوە.
پیاتریس چاوکراوەترین و ئاوەزمەندترینی کەسایەتییە ژنەکانی نێو
دەقەکانی شەکسپیرە، هەروەها لە هەموو کارێکتەرە ژنەکانی نێو
دەقەکانی، بۆ خوێنەر و بینەری دراماکانی سەرنجڕاکێشترە.
کەسایەتیی پیاتریس لە دیالۆگەکاندا زۆر خێراوەرام و تەڕدەستانە

دەردەکەوێت، بەتایبەت لە شەڕەقسە و ڕووبەڕووبوونەوەکانی لەگەڵ بێنێدیك، پیاتریسیش وەك بوونی ڕەگەزێکی سەرکەوتووی کۆمیدی، لەم دەقەدا بەرانبەر بە ژنان بەهێز و ورەوە ڕووبەڕووی دابوونەریتی دواکەوتووی کۆمەڵگاکەی دەبێتەوە. خۆشەویستیی نێوان پیاتریس و بێنێدیك بە دەمەقاڵە و شەڕە قسە دەست پێ دەکاتة کەچی دواجار بە خۆشەویستی دەبڕێتەوە. پیاتریس هەر تەنێ کەسایەتییەکی ژیر و گاڵتەچی نەبوو، بەڵکە بوێرانە دەهاتە دەست. کاتێ کچە مامێکی پیاتریس کە ناوی هیروو بوو، بە ناهەق و لەخۆڕا تاوانی ناپاکاوسەریی(الخيانة الزوجية)ی درایە پاڵ، پیاتریس لەم ناهەقییە بەرانبەر کچە مامەکەی، زۆر غەمگین و ڕقەستوور بوو، بۆیە بۆ ئەوەی ئابڕوو بۆ ئامۆزاکەی بگەڕێنێتەوە، هەڵوێستی مرۆڤانەی دەبێت و دژی ئەم ناهەقییە دەوەستێتەوە، بۆیە هانی بێنێدیك دەدات تا بچێ کلاودیۆ بکوژێت. ئەم □وداوە بەهێزترینی دیمەنە کاریگەرەکانی نێو دراماکە بوو، هەروەها ڕەخنەیەکی بەهێزیش بوو لە دواکەوتوویی و دیسانەوە پەیامێکی ڕۆمانسیانە و مرۆڤانەی نێو دەقەکانی شەکسپیریشە. بە کورتییەکەی لە ئەدەبیاتی شەکسپیردا، ژن هەمیشە کەسایەتییەکی بەهێز و بوێر و چاونەترس و زرنگ و کۆمیدیی دراوەتێ.

هەروەها شەکسپیر و□ن□ای کلیۆپاترای بە ئاوەزمەند و وریا نەخشاندووە. کلیۆپاترا ڕووبەڕووی ڕاستییەکی نەگۆڕ لە ڕاستییە مێژووییەکانی میسر بووەتەوە، کاتێك میسر لاواز دەبێ، بۆ ئەوەی هەستێتە سەرپێ و بیپارێزێ تا بتوانێ سەربەخۆ بمێنێتەوە، پێویستە هاوپەیمانێکی هەبێ.

سۆنێتاکانی شەکسپیر کە بریتین لە 154 قەسیدە و لە نەوەتەکانی سەدەی شازدەم نووسراوە. هەر سۆنێتایەکیشی 14 کۆپلەن. سۆنێتاکانی کە لەلایەن چەند نووسەرێکەوە کراون بە کوردی، لە بنەڕەتدا بونیادێکی کێشداری مۆسیقین و بابەتەکانی پێکهاتوون لە خۆشەویستی و ستایش و باسی سروشت و شانازیکاری و کات و پەند و نەمری و نەمان، هەروەها ناوەڕۆکەکەی بە زمانێکی پتەو و کاریگەری تژی لە خوازەکاری و ڕەوانبێژی داڕێژراوە. وشەی سۆنێتا لە بنەڕەتدا لە زمانی ئیتاڵییەوە هاتووە کە زاراوەیەکی مۆسیقییە و تایبەتیشە بە مۆسیقای کلاسیکی و زۆرجار مانای کۆپلەیەکی مۆسیقای میلۆدیدار یان مانای ژەنیاری دەگەیەنێت. زۆرجار وتوێژ لەبارەی پێگەی ژن یاخود ڕەگەزی مێ ل□ نێو سۆنێتاکانی شەکسپیر بووەتە جێی مشتومڕ و گفتوگۆی گەرمی ڕەخنەکاران، لە کۆتا کۆپلەی سۆنێتاکاندا پێگە و کەسایەتیی (کچەسمەر- Dark Lady) تاکێکی جوانی ناساز و سەرنجڕاکێشە و زۆربەش پێیان وایە کە کەسێکی شووفارە و سەرچاوەی بەدگۆیی و ئاشێوی و بەدڕەوشتییە. لەگەڵ ئەوەی کەسایەتیی ڕەشەسمەر لە سۆنیتاکاندا

ڕۆڵـى دراوەتێ، وەلێ ئەو ڕۆڵە نييە كە پێكهـاتبێت لە تەوەرەيەكـى بنەڕەتيى نێو سۆنێتاكان. هەروەها دەتوانين بڵێين شەكسپير لە سۆنێتاكانيدا، وێنايەكى ئاڵۆزكاو دەداتە ژن و دەيداتە بەر بلەورى ڕەخنەى ڕەوشتـامێز و كێشە و ئاڵنگـارييە سـۆزاوييـەكان، بۆيە تـا ئێستايش ئەم دەقانەى بوونەتە جێى قسەوباس و نووسين لەبارەيانەوە. گرنگيى سۆنێتاكان لەوەدايە ڕەنگدانەوەى ڕامانى قووڵ و فەلسەفيى شەكسپيرە بۆ خۆشەويستى و جوانى، بۆيە لە دونيا و مێژووى ئەدەبى ئينگليزى بە يەكێك لە شاكار و شانازييەكان دادەنرێت.

ئەگەر لە بارەى مێژووى سەردەمانى شەكسپير بكۆڵينەوە، دەگەينە ئەو ڕاستييەى كە شەكسپير سەرسامى ژنێك بووە و لە هەندێك دەقى دا بە سەيروسەمەرە و بەتوانا و بەهێز دايدەنێت. ئەم ژنە دەسەڵاتيشى بەسەر سەردەمى خۆيدا بووە، ئەويش كەسايەتيى (شاژن ئەليزابێسى يەكەم)ە.

زۆر بيروڕا هەن دەڵێن (شاژنە ئەليزابێسى يەكەم) كە لە سەدەى شازدەم حوكمى بەريتانياى دەكرد، ديارترين ژنەكانى سەردەمى خۆى بووە. ئەليزابێس بووەتە هۆكارى بەهرەمەندى و سەرچاوەى ئيلهامى شەكسپير بۆ نووسين وێناكردنى پاڵەوانى زۆربەى دەق و شانۆنامەكانى، ئەم پێوەندييە ناڕاستەوخۆيەى نێوان شەكسپير و ئەليزابێس لە سەردەمى ڕێنيسانسدا بووەتە هۆكارێكى گەورە و گرنگى گەشەسەندن و پێشكەوتنى شانۆى بەريتانيا بوو، ئەليزابێس هاندەر و پاڵپشتێكى گەورەى هونەر بە گشتى و شانۆ بە تايبەت بوو لەو سەردەمەدا، بۆيە هەندێ لە كارەكانى شەكسپير ڕاستەوخۆ لەبەردەم خودى ئەليزابێس نمايش دەكران. ئەم پێوەندييە ناڕاستەوخۆيە، تا ئێستايش بە ڕاددەيەك بە لايەنێكى شاراوە لە ژيانى شەكسپير ماوەتەوە.. بەگشتى شەكسپير لە بەرهەمەكانيدا، هەوڵى داوە ژن بە چەندين نموونەى جياواز پيشان بدات، ئەوانيش بريتين لە جوانى، چاوكراوەيى، خۆشەويستى، بوێرى، بەهێزى، قووڵبيرى و ڕاستگۆيى. لە خوێندنەوەى بەرهەمەكانى شەكسپيردا، خوێنەر خۆى لە ياد دەكات و وا دەزانێ لە جيهانێكى خەياڵاوى و پڕ فەنتازيا بەسەردەبات، ئەمەيش لايەنێكى مەزنى هونەر و داهێنانەكانى شەكسپيرە، هەروەها ئەگەر وردبينەوە دەگەينە ئەو ئەنجامەى كە ژنەكانى شەكسپير، هێزى ورە و تواناى ڕووبەڕووبوونەوە و بەرگرييان لەنێو خودى خۆياندا هەيە.. شەكسپير ئەم وێنە بە هێزانەى ژنى لە كوێ هێناوە كە بە سوارچاك وەسفيان دەكات؟ لە نموونەيان جۆلێت، ديزدەمۆنە، پياتريس و كليۆپاترا و هەموو ئەوانەى باسمان كردن.